

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

10 (4) 2023

<https://doi.org/10.46868/atdd.2023>.

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received : 10.04.2023

Kabul tarihi | Accepted: 11.06.2023

Yayın tarihi | Published : 25.08.2023

Meiramkul İssayeva

<https://orcid.org/0000-0003-3207-2706>

Assistant professor, Institute of Political Sciences and Religious Sciences, Almaty, Kazakhstan, miraisa777@gmail.com

Tolkın Auelgazina

<https://orcid.org/0000-0002-7502-9938>

Professor, Deputy director of the department of educational affairs of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan, a.tolkyn@mail.ru

Atf Künyesi | Citation Info

İssayeva, M., Auelgazina, T. (2023). Bağımsız Kazakistan'ın Modernizasyon Aşamaları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (4), 1241-1253.

Bağımsız Kazakistan'ın Modernizasyon Aşamaları*

Öz

Toplumlar tarihsel süreçlerden geçerek tarihselliklerini oluştururlar; ve farklı dönemlere göre farklı toplumsal gelişmeler gösterirler. Bu gelişmeler, onların yer aldıkları sosyal ve kültürel yapılarına göre özellikler gösterir. Buna göre modernlik kavramı, Aydınlanma dönemi Avrupası'nın bünyesinde gelişme göstererek dünyaya yayılmıştır. XIX. yy'da Avrupa'da yaşanan gelişmeler modernlik ve modernizm kavramlarının literatürde yer almasında etkili olmuştur. Yakalanan yeni gelişim evresine modernlik denilirken bunun öncesi Geleneksel olarak adlandırılmış ve toplumların bu gelişim aşamalarındaki etkilenme ve dönüşme süreçleri de farklılık göstermeye başlamıştır. Tarih sahnesine müstakil bir devlet olarak XV.yy'ın ortalarından sonra çıkan Kazaklar, çevreden gelen saldırılarla birkaç yüzyıl içinde yeniden parçalanmış ve XIX. yy'ın sonlarında Rus Çarlığı'nın tahakkümüne girmişlerdir. XVIII.yy'dan itibaren Rusların gerçekleştirmeye çalıştıkları yönelimler ve buna ek olarak

* Bu çalışma "Kazakistan Toplumunun Sosyal Modernleşmesi: İdeolojik ve Dünya Görüşü, Kavramsal Modeller, Sosyokültürel Süreçler, Sosyal ve Politik Teknolojiler" (№ BR10965263) başlıklı proje çerçevesinde yayınlanmaktadır.

Kazakların kendi toplumsal dinamikleri onlarda bir modernleşme hareketini doğurmuş ve bu gelişme Kazak modernleşmesi'nin de temellerini oluşturmaya başlamıştır. XIX.yy'ın son çeyreğine kadar Rus yönetimi altında kalan Kazaklar çok yönlü yapısı ve tarihselliği ile de ön plana çıkmaya başlamıştır. 25 Ekim 1990 tarihinde bir Cumhuriyet olarak ön plana çıkan Kazakistan, 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan ederek Sovyetler Birliği'nden ayrılan son Türk devleti olmuştur. Buna göre bu çalışma tarihsel dinamiklere sahip Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası geçirdiği modernleşme aşamalarını ve siyasi gelişmelerini ana hatlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Literatür kaynakları ve devlet yöneticilerinin basın demeçlerine de bağlı olarak yapılan çalışma araştırma yöntemi dikkate alınarak tamamlanmıştır.

Anahtar Kavramlar: *Kazakistan, Modern, Modernleşme, Toplum*

Stages of modernization of independent Kazakhstan

Abstract

Societies create their history through historical processes; and they show different social developments according to different periods. These developments are characterized by the social and cultural structures in which they occur. Accordingly, the concept of Modernity developed during the European Enlightenment and spread throughout the world. The events that took place in Europe in the 19th century were influential in the concepts of Modernity and Modernism that appeared in literature. If the new stage of development is called Modernity, the previous stage is called Traditional, and the influence and transformation processes of societies begin to differ in these stages of development. The Kazakhs, who appeared on the stage of history as an independent state after the middle of the 15th century, were separated from the surrounding regions for several centuries and again as a result of attacks in the 19th century. At the end of the century, they came under the rule of the Russian Empire. The trends that the Russians tried to implement since the 18th century, as well as the Kazakhs' own social dynamics, gave birth to a modernization movement in them, and this development began to form the foundations of Kazakh Modernization. Kazakhs, who remained under Russian rule until the last quarter of the 19th century, began to stand out for their versatile structure and history. Kazakhstan, which came into being as a republic on October 25, 1990, declared its independence on December 16, 1991 and became the last Turkish state to leave the Soviet Union. Accordingly, this study aims to describe the stages of modernization and political developments of post-independence Kazakhstan with historical dynamics. The research conducted on the basis of literature sources and press statements of government officials was completed taking into account the research method.

Keywords: *Kazakhstan, Modern, Modernization, Society*

Giriş

Shils, Avrupa’da Rönesans ve Reform ardından yaşananlarla ortaya çıkan ve Aydınlanma dönemi olarak belirginleşen yenileşme sürecini Fransız İhtilaliyle de ilişkili olarak ele alırken toplumsal bağlamda eskiyle yeninin tartışmasına girişmektedir (Shils, 2002, s. 150). Bu cümleden olarak eski geleneksel olarak tanımlanırken yeni olan, ileriye doğru bir gelişme gösteren istikameti ön görmüştür. Buna göre modernlik de Aydınlanma dönemi Avrupası’nın bünyesinde gelişme göstererek dünyaya yayılmıştır.

Akıl muvazenesinden olayların değerlendirildiği ve bu anlamda dinsel çatışmaların da yaşanmaya başlandığı XV. yy Ahmet Cevizci (1999)’ye göre modernliğin temellendiği dönem olarak ön plana çıkmaktadır. Süreç böyle gelişme gösterse bile ondan sonrası için konuyla ilgili farklı yaklaşımlar her fırsatta dillendirilmiş (Cevizci, 1999; Bauman, 2003, s. 12-13) ve konu esasen hep güncelliğini de korumuştur. Bu anlamda modernleşme, herhangi bir çağda toplumsal ilerleme kavramına dayalı olarak herhangi bir toplumsal yapının kapsamlı bir şekilde gelişmesi sürecini ifade eder. Batılı ülkelerde bu süreç yaklaşık olarak XIX. yy’ın ilk on yıllarından XX.yy’ın 50’li yıllarına kadar uzanan uzun bir süreyi kapsamaktadır. Buna karşılık, XX. yy’ın 50’li yıllarının sonlarından itibaren dünya sosyoloji alanı ve siyaset bilimi alanında “modernleşme teorisi” olarak adlandırılan kavramın öncü bir yer edinmeye başladığı da bilinmektedir. Bununla birlikte, bu teorinin kavramsal özü, sanayileşmenin eğitim başarısının artmasından cinsiyet rollerinin değişmesine kadar yaygın sosyal ve kültürel etkileri olduğu için bugün önemini hala korumaktadır (Inglehart, Beyker, 2006).

Dünyadaki bu gelişmelere eklenen ve Doğu dünyasında kayda değer bir yer tutan Türk Kazakların modernleşmesi de mezkur gelişmelere koşut olarak XVIII. yy’dan itibaren başlamıştır. Bağımsızlığa giden yolda iki asırlık merhaleler atlatan Kazaklar bu bağlamda konuyla ilgili önemli tarihsellik taşıyan bir Türk topluluğu olarak ön plana çıkmaktadır. Buna göre Kazak bağımsızlık ve modernleşme sürecinin ana hatlarıyla ele alındığı bu çalışma Kazak modernleşmesinin de son on yıllarına dair tespitlere yer vermektedir.

1-Modernlik ve Modernleşme

Güncel olan, çağdaş, yeni, geçmişin ürünlerinden bağımsız olarak ele alınan ve objektiflik olarak da tanımlanabilen ‘modern sözcüğü, Latince modernus kavramından neşet etmekte olup; yine Latince’de modus ölçü, modo hemen şimdi anlamında kullanılmaktadır. Modernizm ise, modern düşünce biçimi, bir üslubun ya da bir ürünün modern zamana özgü özellikleri ve

moderne duyulan yakınlık biçiminde değerlendirilmektedir (Aslanlıoğlu, file:///C:/Users/hp/Downloads/59-66.pdf).

Buna göre en genel tanım olarak, modernleşme, geleneksel bir toplumdan (tarımsal, ataerkil kültür ve katı bir sosyal hiyerarşiye sahip) büyük ölçekli makine üretimine ve yasalara dayanarak, sosyal süreçlerin rasyonel yönetimine dayanan endüstriyel bir topluma geçiş sürecidir(<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416>). Modernleşme teorisinde iki tür toplum ayırt edilir: Geleneksel toplum ve modern toplum. Bu bağlamda geleneksel dönemden modern döneme geçiş sürecine modernleşme adı verilmektedir.

Modernleşme teorisi, modern toplumların evriminin farklı aşamalarının temel bir özelliği olan sosyal gelişimin birbirini takip eden aşamalarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu teori, ülkelerin, halkların ve bölgelerin farklılıklarını karakterize eden faktörlerin özelliklerini ve çeşitliliğini dikkate alarak karakterize etmektedir. Modernleşme teorisine göre, geleneksel toplum aşağıdaki temel özelliklerle karakterize edilmektedir (<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416>).

- sosyal yaşam yapısının dini veya mitolojik fikirlere bağımlılığı,
- gelişimin döngüsellığı (ilerlemeci değildir),
- toplumun kolektif doğasının bölünmezliğı,
- yapısal değerlerden ziyade metafizik değerlerin ön planda tutulması,
- yönetimin otoriter doğası,
- acil ihtiyaçlar için değil, gelecek için üretim yapma yeteneğinin eksikliği,
- özel zihinsel ihtiyaçları olan kişilerin ve aktif olmayan kişilerin yaygınlığı,
- geleneklerin üstünlüğü.

Modern toplumun özellikleri (modernleşme anlamında) geleneksel özelliklerle önemli ölçüde çelişmektedir. Bunlar:

- yeniliklerin geleneklere göre daha yaygınlığı,
- sosyal yaşamın laik doğası ve ilerici gelişme özelliğı,
- yapısal değerlerin önceliğı,

- liberal-demokratik iktidar sistemi,
- acil ihtiyaçlar için değil, gelecek için üretme yeteneği,
- aktif psikolojik ihtiyaçları olan insanların çoğunluğu.

Günümüz dünyasının güçlü devletlerinde, ekonomik açıdan geri kalmış toplumlardan temelde farklı dünya görüşleri hakimdir. Bizim görüşümüze göre, sosyal yapıda uygulanan modernleşme teorisinin temel varsayımı tam olarak desteklenmelidir, çünkü ekonomik gelişme her halükarda temel değerler ve inançlar sistemindeki önemli değişikliklerle ilişkilidir. Bunun nedeni, modernleşme teorisinin zorunlu kültürel yakınlaşmaya işaret etmemesi, ancak ilgili değişikliklerin genel bir yönünü varsaymasıdır. Hatta bunların ne kadar hızlı gerçekleşebileceğine dair bazı hususlar dikkat çekicidir. Bu bağlamda tarihteki birçok olay; Sovyet sisteminin çöküşü, etnik ve dini terörizmin yükselişi, Avrupa güçlerin entegrasyonu, aktif ekonomik küreselleşme, ABD'nin egemenliği altında tek kutuplu bir dünyanın oluşması, küresel finansal kriz vb. devam eden süreçlerinin sadece geçmiş dönemin önemli olayları olarak değil, aynı zamanda genel anlamda ülkelerin dar anlamda ise Kazakistan'ın siyasi geleceğini de kısmen etkileyecek faktörler olarak ele alınıp incelenmesini doğru buluyoruz.

2-Kazaklar ve Kazakistan

Kazak kavramının kay ve sak kabilelerinin birleşik adı kay-sak (kazak) olduğu ve bu ad ile tarih sahnesine çıktıkları da ileri sürülmektedir (Hizmetli, 2011). Bilimsel olarak yine Kazakların menşei Saka, Hun ve Göktürklerden gelmektedir. Bu cümleden olarak Kazakların kadim Türklerden oldukları hakikati ortaya çıkmaktadır (Hitchins, 2002; Kulandı,2010). Wambery ise Kazakların çok eski halklardan olduğunu eserinde beyan etmektedir (1885, s. 3). Buna göre Kazak adının kaynaklar ışığında değerlendirilmesi neticesinde kazak adının önce bir halkın adı olduğu sonra ise bir kabile ya da topluluğun adı olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Hizmetli, 2011; Ebuseyitov, 2001).

Kazak halkının siyasal olarak otorite kurmaları ve teşkilatlanmaları ise XV. yy'ın ortalarından itibaren söz konusu olmaya başlamıştır (Maukhara, 2011). Bu statülerini birkaç yüzyıl muhafaza eden Kazaklar, XIX. yy'da Rus Çarlığı'nın hakimiyetini tanımak zorunda kalmışlardır (Togan, 2010). Kazakların Ruslar tarafından tahakkümü sürecinde görülüyor ki: Orta Cüz Kazakları da Kalmuklar ve Ruslar tarafından tehdit ediliyordu. Orta Cüz Hanı Abilay'ın bu durum karşısında Çin'e yaklaşması Kazakları rahatlattı ve birlik saflarını güçlendirdi. Ne var ki, Çin yönetimi bir süre sonra Abilay Han'ın kendilerine tabi olmasını istedi ve ilişkiler bozuldu. Abilay Han 1739'da kendilerini Orta Cüz'ü işgal etmekle tehdit eden

Çinlilere karşı Ruslar'dan yardım istemek zorunda kaldı. Ancak Ruslar'ın Orta Cüz Kazaklarını kendi hakimiyetlerine almak istemesi ve Kazak topraklarında askeri kaleler kurmaya yönelmesi Abılay Han'ı saf değiştirmeye mecbur etti. Yeniden Çin Kazak ittifakı kuruldu. Bu durumda Ruslar, Abılay Han'a karşı daha yumuşak bir siyaset takip etmeyi yeğlediler. Abılay Han da bundan yararlanarak Güney Kazakistan'ın önemli yerleşim ve kültür merkezleri olan Sayram, Sozak ve Çimkent'i idaresi altına aldı; Sirderya boylarındaki hakimiyetini de güçlendirdi (Hizmetli, 2011). Ve bölgede Rus hakimiyeti başlamış oldu.

XIX. yy'da Rusya'nın etkisinde olan Kazaklar, Çarlık Rusya'nın kolonileştirme politikasına karşı başkaldıran Kazaklar, Dinmuhammed Koneyev'in önderliğinde birleşti. Ancak Ruslar Koneyev'i Kazak Komünist Partisi başkanlığından uzaklaştırıp, yerine bir Rus olan Gennadiy Kolbin'i getirdi. Bu durum bardağı taşıran son damla oldu. Çünkü Kazaklar yeniden Rus idaresine sokuluyordu. Bu durumu takiben 16-18 Aralık 1986'da Kazak halkı Ruslar'a tepkisini gösterdi ve sokaklara döküldü. Ve “ Kolbin evine dön”, “ Kazakları yönetecek Kazak olmalıdır, Kazakistan Kazaklarıdır” gibi pankratlar açıp yürüyüş yaptı, sesini yükseltti (Hizmetli, 2011).

Gelişmeler karşısında oldukça endişelenen Sovyet idaresi, Kazakistan'daki tansiyonu düşürmek, direnişi kırmak üzere 10 Ocak 1987'de Kazakistan Komünist Partisi 2. Sekreterliğine Sağıdulla Kubaşşev adında bir Kazak getirdi. Bunun üzerine olaylar geçici olarak durdu ise de, Ruslar'ın göstericileri tutuklayıp eziyet etmeleri büyük infiale sebep oldu. Bu sırada Rusya'nın başında M.S. Gorbaçov, Kazakistan Bakanlar Kurulu'nun (Hükümetin) başında ise Nursultan Abışulı Nazarbayev bulunuyordu. Bağımsız Kazakistan'ın kurulmasının en önemli faktörlerinden biri, Kazak halkı ve Dinmuhammed Konayev'in öncülüğündeki aydınların direnişidir. İşte bu noktada, Komünist Partisi üyesi olan Nazarbayev'in sahneye çıktığı görülmektedir (Hizmetli, 2011).

XXI. yy'ın başında Avrasya topraklarında oluşturulan yeni devlet oluşumlarının tarihinin aşamalı hale getirilmesi konuları önemli bir yer tuttu. Buna karşılık bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin piyasa ekonomisine geçişi ve devletlerarası ilişkilerin kurulması sürecinde siyasi süreçler önemli bir rol oynamıştır. Avrasya'nın en büyük devletlerinden biri Kazakistan Cumhuriyeti, Aralık 1991'de demokratik, insani değerlere dayalı yeni bir siyasi yapı oluşturmaya başlamıştı. Piyasa ekonomisinin yapısına dayalı demokratik bir toplumun kurulması, ülkenin ekonomik ve politik kalkınmasının seçilmiş yolu haline gelmiştir. Bu değişimler Kazakistan'da özel bir karaktere göre gelişti, Kazakistan toplumu parlamenter devletten cumhurbaşkanlı devlete dönüşme sürecinden geçti. Böylece, bağımsızlık yıllarında

Kazakistan, özgür ve bağımsız bir Kazakistan'ın kurulmasına yönelik zor ve karmaşık bir yoldan geçmiştir. Bağımsız Kazakistan'ın siyasi tarihi için üç dalgalı modernleşme metodolojisini uygulayarak, tarihsel sürecin sistemiğini ve bütünlüğünü karakterize eden parti-siyasi sistemin modernleşmesinin aşamalarını ayırt etmek mümkündür.

Bu bağlamda 1 Aralık 1991'de yapılan seçimde Nazarbayev, 5 yıl süreyle Kazakistan Cumhurbaşkanlığına seçildi. Kazakistan Paramentosu 10 Aralık 1991'de “ Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” adını bırakarak “ Kazakistan Cumhuriyeti” adını kabul etti (Hizmetli, 2011). Bağımsızlık sürecini takiben Kazaklar 1991'de bağımsız olunca “ ulus” konusunu siyasal bakımdan halletmiş ve Kazak toplumu İl-Millet'e evrilmiştir. Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev de Kazak Türkçesini “Ülke Dili, Devlet Dili-Resmi Dil” ilan ederek (Esim, 2010, s. 17). Kazakistan siyasi ve idari gelişim sürecinde önemli bir tarihselliğe imza attı.

Bu tarihsel gelişmeler Kazakistan'ın modernleşme hareketlerinde atılan önemli adımlar olarak görülebilir. Buna göre Kazakistan Cumhuriyeti'nin “Bağımsızlık Çağı”nda formüle edilen modernleşme dalgaları aşağıdaki süreçlerden oluşmaktadır: Birincisi, cumhuriyetin ekonomik, sosyal ve sosyo-politik alanlarda “üçlü geçiş”i uygulandığı 1991-1995 yılları kapsayan dönem. İkincisi, cumhuriyet ekonomisinin istikrarlı bir büyüme yönü olduğu, modern bir devlet kurumları sisteminin oluşturulduğu, yeni bir başkentin inşa edildiği ve ülkenin uluslararası itibarını geliştirmeyi başardığı 1996'dan 2010'a kadarki dönem. Üçüncü modernleşme dalgası, 21. yüzyılın ikinci on yılının başlangıcına denk geliyor: Bu dönemde, devlet kurumlarının daha da gelişmesi, anayasal reformun gerçekleştirilmesi, kamunun modernizasyonu için “Manevi Uyanış” programının oluşturulması ve 30 gelişmiş ülke listesinde bulunma hedefi konuldu.

Kazakistan ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'a göre, “*Mevcut görevlerde birbirine uymayan üç modernleşme süreci, tek bir içerik ve algoritmayla tek bir modernleşme ve geliştirme sürecini oluşturuyor. Kendimiz için geliştirdiğimiz ve yakın tarihimizde sıkı sıkıya bağlı kaldığımız temel ilkelere dayanmaktadır.*” (Nazarbayev, 2017).

Bu açıdan bakıldığında ülkede gerçekleştirilen modernleşmenin şu aşamalarını ayırt etmek mümkündür: - İlk aşama, Kazakistan devletinin temellerinin oluşma dönemi, yani 1991 tarihinde ülkenin bağımsızlığını kazanılmasından 1995 Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasının kabulüne kadarki süreci kapsayan dönem. - İkinci aşama - 1995-2001 dönem, yani yeni Anayasanın kabul edilmesinden Kazakistan Cumhuriyeti Paramentosu Meclisi seçimlerinin sonucuna kadar geçen yılları kapsamaktadır. Bu dönemde modern demokratik kurumların

oluşturulması ve güçlendirilmesi, 1998 Anayasa'daki değişiklikler, karmaşık oylama sistemiyle seçilen Parlamento alt Meclisinin yeni bir bileşiminin oluşturulması gerçekleştirildi. - Üçüncü aşama - 2002'den 2006'ya kadarki dönem - 2002 tarihli “Siyasi Partiler Hakkında Kanununun” kabul edilmesinden bir sonraki Anayasa reformuna kadarki geçen dönemde devletin yapısının güçlendirilmesi, parti sisteminin reformu, 2004'deki Parlamento seçimleri, parti sisteminin yeniden yapılandırılması (“Nur Otan”, Halk Demokrat Partisi'nin kurulması gibi) reformlar gerçekleştirildi. - Dördüncü aşama - 2007'den 2011'e kadarki dönem, bu süreçlerde 2007 Anayasal reformu, 2012 Parlamento seçimleri ve Anayasa değişiklikleri yapıldı, orantılı oylama sisteminin getirilmesi, 2007 Kazak Meclisinde orantılı oylama sistemine ilişkin seçimler gibi değişiklikler uygulandı. - Beşinci aşama - 2012'den günümüze kadarki dönem - 2012 Meclis seçimleri, Parlamentonun üç partili alt meclisinin oluşturulması, 2016 Meclis seçimleri ve siyasi sistemin daha da geliştirilmesine yönelik uygulamalar gerçekleştirildi (Seylekhanov, 2009).

6 Haziran 2006'da Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, o dönemin demokratik reform programının geliştirilmesi için mevcut devlet komisyonunun üçüncü toplantısında: “*Siyasi modernleşme, Kazakistan'ın istikrarlı gelişiminde ve yönetimin geliştirilmesinde devlet yapısının temel koşullarından biri haline gelmektedir*” diye vurgulamıştı.

Kazakistan aynı zamanda siyasi sistemimizi sistematik olarak geliştirmeye, ekonomik alandaki başarılarını tutarlı siyasi modernleşmeyle güçlendirmeye devam ediyor. Kazak toplumunda siyasi reformun temel önlemleri 2022 yılında uygulandı ve aynı yıl anayasa reformları başladı ve erken Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Devlet başkanı Tokayev'in daha önce belirttiği gibi, Anayasa değişikliği onaylandı, iktidar dalları arasında yeni bir etkileşim modeli oluşturuldu ve seçim süreçleri değiştirildi.

1 Ocak 2022'den itibaren, ülkede çeyrek asırdan fazla bir süre sonra Kazakistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi yeniden faaliyete geçti. Artık her vatandaş bu kurumda anayasal hak ve özgürlüklerini doğrudan koruyabilmektedir. Buna ek olarak, 2022 Ocak ayı ortasında Cumhurbaşkanı her düzeydeki Meclis ve Maslihatları dağıttı.

16 Mart 2022'de Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev'in toplumsal refahın artırılmasına yönelik yeni bir yol haritası yayınladığı biliniyor. Ayrıca Devlet Başkanı Tokayev, 26 Nisan 2022'de Amanat partisinin 23. olağanüstü kongresine, kongre delegelerine devletin ve toplumun radikal yenilenme sürecinin başladığını belirterek, “*Daha önce de söylediğim gibi, partinin başkanlığını bırakacağım ve partiden ayrılacağım. Bu adımın sembolik bir anlamı*

vardır... Önümüzde çok büyük görevler var. Bugün ülkede tüm sektörlerde tekelcilikten kurtarmak çok önemli. Siyasal sistem bu sürecin dışında bırakılmamalıdır. Devlet başkanı herhangi partiye öncelik vermemeli, yani siyasi açıdan tarafsız olmalıdır. Bu benim net tavrımdır”, diyerek parti-siyaset sistemini değiştirmeye yönelik reformlar konusundaki fikirlerini paylaşmıştı (<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-amanat-partiyasynyn-kezekten-tys-xxiii-sezine-katysty>).

Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclisi milletvekillerinin olağanüstü seçimleri 19 Mart 2022'de planlandı ve yapıldı. Bu seçimler yeni bir şekilde gerçekleşti. Milletvekillerinin yüzde %70'i parti listelerine göre, geri kalanı ise tek görevli seçim bölgelerinden seçildi. Senatörler için başkanlık kotası azaltıldı ve alt Meclis için Kazakistan Halk Asamblesi kotası kaldırıldı. Cumhuriyetçi öneme sahip şehirlerde Maslihat seçimleri, 50'den 50'ye oranında karma seçim sistemine göre, ilçe ve bölgesel öneme sahip şehirlerde ise tek üyeli seçime göre yapıldı. Bu gelişmeler, yeni bir Kazakistan inşa sürecinin derin reformlarla devam ettiğini doğrulayan bir olay olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca Kazakistan Cumhurbaşkanı, 5 Haziran 2022'de yapılan referandumla ilgili olarak gerekli anayasa reformlarını önerdi. Yeni Kazakistan inşa sürecinin önemli aşamalarından biri olan anayasa referandumu sayesinde Anayasanın 33 maddesinde 56 değişiklik yapılarak demokrasi güçlendirildi. Kazakistan halkının anayasa referandumuna verdiği desteğin, merkez ve bölgeler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi konusunda devlet ve halk arasında önemli bir fikir birliğinin bulunduğunu göstermiştir.

Kazakistan Cumhurbaşkanı 2022'nin Ocak ayında “*Adil bir devlet. Tek bir Millet. Bereketli Toplum*” başlıklı Kazakistan halkına hitaben yaptığı konuşmada geniş kapsamlı bir siyasi reform programı sunarak, “*Bu yıl yeni bir döneme girdik. Halkımız ülke çapındaki referandumda siyasi modernleşme yönünü destekledi. Anayasal reform, yeni ve adil bir Kazakistan'ın kurulmasına yönelik çok önemli bir adımdı. Ülkenin siyasi modernizasyonu artık ekonomik değişime dönüşmelidir*” diye vurguladı (<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakistan-halkyna-zholdauy>). ve ülkede ekonomiyi tekelleştirmeye ve devletin ekonomiye katılımını azaltmaya yönelik önemli tedbirler açıklandı.

Kazakistan Cumhurbaşkanı'na göre, “*Yeni ekonomik yönelimimizin temel öncelikleri şunlardır:*

- *özel işletme girişimlerinin teşvik edilmesi, yani devletin ekonomiye aşırı müdahalesini engellemeli,*

- rekabetin geliştirilmesi, yani herkese eşit fırsat verilmesi;

- Milli gelirin adil dağılımının sağlanması” (<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakistan-halkyna-zholdauy>).

Buna karşılık, toplumun demokratikleşmesi yönünde yürütülen reformların, yatırımcılar için güvenli bir pazar ortamı oluşturmanın yanı sıra Kazakistan'da devlet ve halk birliğinin güçlendirilmesi açısından da büyük önem taşıdığı belirtilebilir.

Günümüz Kazakistan, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü güçlendirmeyi amaçlayan başarılı bir diplomasi ve dış politikanın geliştirilmesinde bir takım başarılar elde etmiştir. Kazakistan dış siyasi ilişkilerinde çok yönlü bir seyri sürdürmektedir. Burada genel olarak jeopolitik durumun gelişmesine ve ülkenin önde gelen yabancı siyasi ortaklarla ilişkilerde optimal dengeyi sürdürme yeteneğine bağlı olacaktır. Kazakistan'ın önemli hedeflerinden biri, devlet egemenliğinin, bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve ulusal güvenliğinin, ekonomik gelirin istikrarının sağlanmasına hizmet eden çok vektörlü ve dengeli diplomasinin güçlendirilmesidir.

Kazakistan Cumhuriyeti, XX. yy'ın ortalarına kadar, yani 2050 yılına kadar, kaynağa/hammaddeye dayalı ekonomiden daha yenilikçi ve çeşitlendirilmiş bir modele geçişi esas alarak dünyanın en gelişmiş otuz ülkesinden biri olma çabasıdadır. Bunun için Kazakistan'ın sosyal sistemini, kamu yönetimini iyileştirmeyi, ekonominin şeffaflığını ve rekabetçiliğini arttırmayı, ekolojik odaklı kalkınmayı, eğitime eşit erişimi sağlamayı ve diğer ekonomik fırsatların daha da geliştirilmesini amaçlayan değişikliklerin yapılması gerekli olacaktır.

Son yıllarda modern Kazakistan'da meydana gelen değişiklikler, bir sonraki modernizasyon, bir sonraki geçiş olarak değerlendirilebilir. Kazakistan'da meydana gelen siyasi modernleşme süreci, ortak bir endojen-eksojen tipe atfedilebilir (geleneksel karakteri koruyan ve aynı zamanda sosyal ve politik ilişkileri derinden değiştirmeyen Batı tipi medeniyetin bazı yapısal özelliklerine dayanan gelişme). Kazakistan'ın modernleşme türünün karakteristik bir özelliği, çeşitli mülklerin, kurumların ve geleneklerin uygulanması sırasında elde edilen sonuçların (kısmi modernizasyon) taklit edilmesidir. Ülkede toplumun modernleşme süreci, ülkenin askeri gücü, bürokratik kurumları, ekonominin kamu sektörü vb. ile ilgili alanlardaki gelişmeleri de dahil edilmelidir. Dolayısıyla, sanayi sonrası döneme geçiş ve modernleşmenin tarihsel ve çağdaş deneyimini toplumun gelişmesinde gerçekleşen değişiklikleri incelemek modern siyaset biliminin acil görevlerinden biridir.

Kazakistan, ekonomik potansiyelini yeniden canlandırmasına, modernizasyonunu başarıyla tamamlamasına ve niteliksel olarak farklı bir sanayi sonrası döneme geçiş yapmış ülkelerin oluşturduğu dünya topluluğunda uygun bir yer almasına olanak sağlayacak bir kalkınma modeli arayışındadır. Ayrıca, modernleşme sürecinde yönetim organları ile toplum arasındaki kalıcı diyalogun vurgulanması, merkez ve yerel öneme sahip sorunların çözülmesi, bu sürecin hız kazandırılmasına olanak tanıyor (Chebotarov, 2022).

Dolayısıyla, Kazakistan'daki siyasi modernleşme, ülkemiz bağımsızlığının ilk otuz yılını egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün istikrarının sağlanması yönünde önemli adımlar atarak geçirmiştir. İlk Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in yaklaşık 30 yıllık liderliği sırasında Kazakistan, gerekli tüm niteliklere sahip ve uluslararası toplum tarafından tanınan egemen bir devlet haline gelmiştir. Ülkenin daha da gelişmesi için önemli siyasi, ekonomik, sosyal, manevi ve kültürel temeller oluşturuldu. Aynı zamanda Kazakistan'ın dünyanın en gelişmiş 30 ülkesi arasına girmesinin ön koşulları gerçekleştirildi ve bu sürece özel stratejik yönelimler oluşturuldu. Etnik gruplar ve dinler arası uyumla karakterize edilen bir ulusal değerler sistemi oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Şimdi bağımsız Kazakistan'ın oluşum aşaması sona erdi ve ülkenin yükselişi başlamıştır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Tokayev'in önderliğinde yeni Kazakistan'ın inşa süreci başarıyla yürütülmekte ve bunun için hazırlanan derin reformlar uygulanmaktadır. Reformların temel önceliği Kazakistanlılar için başarılı bir gelecek yaratmak ve ülkedeki demokratik ilişkileri güçlendirmektir. Ancak bu reformların gerçekleşmesi için çözülmesi gereken birçok sorunlar var. Özellikle, hammadde üretim yapısının daha geniş çapta geliştirilmesi, ekonominin işleme sektörünün düşük rekabet gücü, yönetimin yapısal sisteminin yeniden yapılandırılması, eğitim düzeyinin yükseltilmesinin önemi ve bunun profesyonel personel eksikliği vb. iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Türk tarihinin en kadim topluluklarından olan Kazaklar yaşadıkları coğrafyada kendi tarihselliklerini ortaya koymuşlar ve önce hanlık olarak siyasi otoritelerini kurup ardın da müstakil devletlerini oluşturmuşlardır. Geçen yüzyılda Rusya'nın egemenliğinde varlıklarını sürdürürken XX. yy'ın son çeyreğinde bağımsızlıklarını kazanmış ve Cumhuriyet idaresi kurarak modern Türk tarihine eklemlenmişlerdir.

Avrupa'da başlayan modernizmin Doğu'daki uzantılarının Çar I. Petro ile Rusya'da hayata geçmesine mukabil kendi modernlik gelişmelerini de yaratma eğiliminin başladığı Kazaklar, yine Rus modernleşmesine koşut olarak kendi modernleşmelerini ilk başlarda Rus

etkisiyle de olsa oluşturmaya başlamışlardır. Modernizm kısılcacında eskiyle yeninin mücadelesinin yaşandığı Kazakistan Rus esaretine başkaldırının da yaşandığı topraklar olarak bağımsızlıklarıyla beraber modernliğinde gelişme gösterdiği saha olma hüviyetine kavuşmuştur.

Bağımsız Kazakistan'ın modernleşme hareketleri birçok alanda başlamış ve çok yönlü tarihsel hareket olarak devam etmiştir. Siyasi, sosyal ve ekonomi gibi alanlarda yaşanan gelişmeler bilhassa Cumhuriyet yönetimi ve güçlenen vizyonuyla dünyaya entegre olmaya çalışan Kazakistan bu yönüyle de dinamik bir ülke hüviyetine kavuşmuştur. Bugünden geleceğe sistematik bir plan ve vizyonla ilerleyen Kazakistan modernizmi, 2050'li yılları da ön görülen gelişmelerin hedef yılları olarak önüne koymuştur. Bağımsızlıkla birlikte varlığını ortaya koyan Kazakistan ulusal değerler sistemini oluşturmuş ve ülkenin daha ileriye doğru her sahada inşa süreci planlı bir biçimde başlamıştır. Bu gelişmelerin ekseninde yer alan siyasi, sosyal, iktisadi, diplomatik ve daha birçok alanda bundan sonrası için planlamaların, incelemelerin ve araştırmaların yapılması ise bu süreçte yaşanması muhtemel sorunlara da çözümler sunacaktır. Yapılacak gözlemler, akademik yaklaşımlar ve toplumbilim eksenli bakış açıları yenileşmelerin ve modernliğin hız kazandığı ülkede eskiyle yeninin her daim diyalogunun da kurulmasında etkili olacaktır.

Kaynaklar

Aslanlıoğlu, İ. Modernizmin Tanımı, Sınırları, Erken Yirminci Yüzyil Mimarlığında Farklı Tavırlar, file:///C:/Users/hp/Downloads/59-66.pdf

Chebatarov, A. (2022). *Istoriya Nezavisimogo Kazakhstana: Politicheskaya Modernizatsiya*. Obshchestvennyy Fond "Mezhdunarodnyy Institut Sotsiologii I Politiki".

Chilkot, R. X. (2001). *Teorii Sravnitel'noy Politologii*. Infra-M / Ves' mir.

Ebuseyitov, M. (2001). *Kazakistan Tarihi jane Orta Aziya*. Almatı.

Esim, G. (2010). *Kazak Ultınan Kazak Eline*. Almatı.

Hitchins, K. (2022). Kazaklar. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25, 131-132, Diyanet Vakfı Yayınları.

Hizmetli, S. (2011). Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü. *İstem*, 9 (17), 23 – 43.

Inlegart, R., Beyker, U. Ye. (2006). *Teoriya I Praktika Demokratii*. Izbrannyye Teksty.

Nazarbayev, N. A. (2017). *Era Nezavisimosti*. Astana.

Seylekhanov, Y. T. (2009). *Politicheskaya Sistema Respubliki Kazakhstan: Opyt Razvitiya I Perspektivy: Monografiya*. KISI pri Prezidente RK.

Shils, E. (2002). *Gelenek- İnsan Bilimlerine Prolegomena*, (der. ve çev. Hüsamettin Arslan). Paradigma Yayınları.

Togan, İ. (2010). Bugünü Anlamak İçin Orta Asya Tarihine Bir Bakış. (A. Aydınğün, & Ç. Balım içinde).*Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk Dilli Halklar-Türkiye İle İlişkiler*. AKM.

Uranga, A. K. (2010). *Şikkan Baktıbay (Cenge Çıkan Baktıbay)*, Almatı.

Wambery, G. (1885). *Gas Tkukenvalkin Seinen Etnoloisehen Kng Etnoyapichen Beziehknuen*. Leipzig.

<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-amanat-partiyasynyn-kezekten-tys-xxiii-sezine-katysty>

<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-kazakistan-halkyna-zholdauy>